

ДОСВІД ФАСИЛИТАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Ковтун А. Ю., Гетьман Т. О.

ВСТУП

Організація інклюзивної освіти в Україні, як важлива складова освіти дітей з ООП, є багатофункційним і багатоструктурним діалектичним процесом, динаміка якого відбувалася впродовж визначеного історичного періоду в розмаїтті психологічних форм і мала ознаки неперервності, і дискретності. Хвилеподібність її поступу підтверджується виникненням на кожному із етапів реформаційних змін певних психологічних й педагогічних течій, новаторських концепцій та ідей, які поступово трансформувалися й утверджувалися в психологічні й освітні парадигми теорії і практики дошкільної підготовки дітей з ООП, виокремлювалися в цілісні авторські концепти або зникали. Інтермедіальний характер інклюзивної освіти зумовлював активну кореляцію концептів її розвитку зі стратегіями й тенденціями психології та дефектології.

1. Проблематика психологічних особливостей особистісного становлення дошкільників в умовах інклюзивної освіти

По-перше, варто звернути увагу, що третина дітей, які навчаються в інклюзивних класах, є старшими за своїх однолітків, оскільки починали навчання пізніше. В більшості випадків рішення про влаштування в певному віці приймалися батьками спільно з адміністрацією ЗЗСО, з урахуванням індивідуальних особливостей дитини. Вибір форми навчання для дитини з ООП батьків зумовлений різними факторами, серед яких обізнаність батьків про інклюзивну освіту та їхні цінності й переконання, зокрема, важливість участі дитини у звичайному житті, проживання в родині, можливість спілкування з однолітками тощо.

Також на вибір форми навчання впливає попередній досвід інтеграції дитини з ООП, зокрема навчання в дошкільному закладі освіти, відвідування гуртків, центрів дозвілля, і рівень активності батьків у підготовці дитини до школи¹.

¹ Бондар Т., Варава О. Інклюзивна освіта у США: філософське підґрунтя. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31, т. 3. С. 54–72. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214081>

Відповідно до Положення про інклюзивно-ресурсний центр, в Україні функціонують ІРЦ. ІРЦ – це установа, що створена з метою забезпечення права дітей з ООП віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти шляхом проведення комплексної оцінки, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу. До ІРЦ можуть звернутися батьки (інші законні представники) дитини, які відчувають занепокоєння щодо її розвитку, незалежно від наявності інвалідності чи встановленого діагнозу. Одне із завдань ІРЦ – це проведення комплексної оцінки з метою визначення ООП дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту (здійснюється практичними психологами ІРЦ). Оцінка проводиться за заявою батьків (одного з батьків) або законних представників дитини та/або дитини (віком від 16 до 18 років) та передбачає такі напрями:

- оцінка фізичного розвитку дитини;
- оцінка мовленнєвого розвитку дитини;
- оцінка когнітивної сфери дитини;
- оцінка емоційно-вольової сфери дитини;
- оцінка освітньої діяльності дитини.

У разі потреби, фахівці ІРЦ можуть проводити комплексну оцінку за іншими напрямами, зокрема, визначення рівня соціальної адаптації, взаємовідносин з однолітками, дорослими. Результати оцінки фіксуються у висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, що видається ІРЦ.

Відповідно до Положення про ІРЦ, за результатами комплексної оцінки, фахівці ІРЦ:

– визначають напрями та обсяг послуг підтримки (в т.ч. психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг), які надаються дітям з ООП (для дитини з інвалідністю – з урахуванням індивідуальної програми реабілітації), та забезпечують їх надання шляхом проведення індивідуальних і групових занять;

– надають рекомендації щодо складення, виконання, коригування індивідуальної програми розвитку в частині надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; змісту, форм та методів навчання, враховуючи потенційні можливості дитини, створюючи належні умови для навчання залежно від порушення розвитку дітей з особливими освітніми потребами (доступність приміщень, особливості облаштування робочого місця, використання технічних засобів тощо).

Слід зазначити, що у чинних нормативно-правових актах не визначено термін дії витягів із протоколів засідань ПМПК, якщо в них не зазначено час дії повторного звернення для консультування. Тобто,

батькам дітей з ООП, які проходили ПМПК, потрібно звертатися за висновком про комплексну оцінку психолого-педагогічного розвитку дитини в ІРЦ, тільки коли закінчується термін дії витягу із протоколу ПМПК.

Дана ситуація може спричинити те, що діти з ООП, які отримали висновок ПМПК без зазначення терміну дії витягу із протоколу засідання ПМПК, можуть бути не охоплені моніторингом, який здійснюється фахівцями ІРЦ в ході їхнього навчання та розвитку. 93% опитаних керівників ЗЗСО зазначили, що всі діти, які навчаються в інклюзивних класах їхніх закладів мають висновок ІРЦ. Батьки дітей, які навчаються в інклюзивних класах, також зазначають про наявність такого висновку. Сім'я дізнається про потребу у зверненні до ІРЦ для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, в першу чергу, від керівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а також від лікарів-педіатрів, лікарів-неврологів, дитячих психіатрів та центрів соціальних служб. Непоодинокими є випадки, коли батьки не розпізнають ООП у своєї дитини, а педагогічні працівники, стикаючись із труднощами у роботі з дитиною, мотивують їх звернутися до ІРЦ.

Комплексна оцінка розвитку дитини в ІРЦ передбачає залучення до її проведення психолога, дефектолога, реабілітолога та логопеда. На практиці, для проведення оцінки, є потреба в декількох зустрічах, особливо при наявності у дитини комплексних порушень чи розладів аутичного спектру. Тож, зазвичай, в таких випадках проводиться психологічне обстеження, коли іде діагностування методикою. Фахівці, такі як: логопед, реабілітолог, знаходяться на місці і відразу собі занотовують результати перебігу діагностування. Наприклад, логопед може відразу звернути увагу на звуковимову, яка порушена, чи деякі інші нюанси. Реабілітолог може побачити, чи дитина підстрибує на одній нозі, чи стрибає на двох ногах, якісь особливості в розвитку. Тому необхідно підійти до цього питання якомога комплексніше, щоб не перевантажити дитину, але взяти ту інформацію, яка потрібна фахівцям ІРЦ.

Фахівці ІРЦ відзначають, що наявність протоколів діагностики дитини вузькими спеціалістами (логопедом, психологом, дефектологом, реабілітологом) систематизує та спрощує процедуру оцінки. У більшості ІРЦ є сертифіковані спеціалісти для використання 5 базових методик для проведення комплексної оцінки розвитку дитини та визначення наявності ООП, зокрема, WISC-IV (шкала інтелекту Векслера для дітей), Leiter-3 (міжнародна шкала продуктивності), Conners-3 (шкала оцінювання розладу дефіциту уваги та гіперактивності), РЕР-3 (індивідуалізоване психоосвітнє оцінювання

дітей з розладами аутичного спектру) та CASD (опитувальник розладу аутичного спектру).

Результати оцінки розвитку дитини обговорюються колегіально фахівцями ІРЦ. На основі отриманих даних формується комплексний висновок про психолого-педагогічний розвиток дитини. Інформування батьків щодо результатів проведеної оцінки та передача їм висновку зазвичай відбувається на індивідуальній зустрічі із директором ІРЦ.

Згідно принципам діяльності ІРЦ, під час проведення комплексної оцінки фахівці ІРЦ повинні створити атмосферу довіри та доброзичливості, враховувати фізичний та емоційний стан дитини, індивідуальні особливості її розвитку, вік, місце проживання, мову спілкування тощо. Фахівці ІРЦ встановлюють можливості та труднощі, наявні у різних сферах розвитку дитини, а також визначають ООП дитини на основі виявлених освітніх труднощів. Бар'єри і особливі потреби дитини у здобутті освіти (освітні труднощі) інтерпретуються як потреби у підтримці дитини з ООП. Саме ця логіка є домінуючою у біопсихосоціальної моделі обмеження життєдіяльності, що лягла в основу інклюзивної освіти.

Серед труднощів, які виникають під час проведення комплексної оцінки, визначення наявності ООП у дитини із поведінковими порушеннями, розладом гіперактивності та дефіцитом уваги, порушеннями соціальної адаптації. Іншою складністю під час оцінювання дитини та підготовки висновку про комплексну оцінку є співставлення можливостей її розвитку із типом освітньої програми, яку потрібно рекомендувати у висновку для закладу освіти, в якому вона навчатиметься. Через неузгодженість медичних діагнозів дитини з її можливостями розвитку та освітніми труднощами, а також через обмежену кількість типових освітніх програм для різних ООП. У фахівців ІРЦ виникає проблема із тим, що важко рекомендувати освітню програму, яка б відповідала зоні найближчого розвитку дитини та її індивідуальним особливостям, а не обмежувала їх через медичні діагнози².

До труднощів, які треба враховувати, працюючи з дітьми з ООП, слід відзначити швидку втомлюваність і, відповідно, потребу її не перевантажувати, оскільки вона може почати поводитись деструктивно. Також є труднощі з тим, щоб зосередитися, тримати увагу, тому виникає необхідність виділення більшої кількості часу на виконання завдання.

² Луценко І., Крижанівський В., Добин Е. Відстоювання інтересів дітей з особливими потребами, дітей з інвалідністю на інклюзивну освіту: тренінговий модуль / за заг. ред. О. Красюкової, О. Софій, М. Сварника. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Київ, 2010. 46 с.

Діти з ООП мають складнощі з адаптацією до нових умов, тому для інклюзивних класів не варто змінювати режим навчання (переведення на іншу зміну) чи практикувати зміну вчителів.

Деякі діти мають потреби у підтримці при пересуванні, орієнтуванні по школі. Ще однією особливістю дітей з ООП, зокрема тих, які мають розлад аутичного спектру, є труднощі під час перебування у транспорті.

На основі висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини (або витягу з протоколу ПМПК), для кожної дитини з ООП складається індивідуальна програма розвитку. ІПР має забезпечити індивідуалізацію навчання, в ній визначають конкретні навчальні стратегії й підходи, кількість годин і напрями проведення психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять з дитиною.

ІПР розробляється командою психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП з обов'язковим залученням її батьків. Відповідно до освітніх труднощів, можливостей та навичок дитини з ООП, прогноуються ті навички, які він/вона може здобути у зоні свого найближчого розвитку. Щодо навичок, які дитина може розвинути протягом навчального року, в ІПР визначає відповідні цілі.

Хоча ІПР має складатися Командою супроводу, в більшості випадків цим займається асистент вчителя інклюзивного класу. При цьому існують випадки, що ця робота зводиться до того, що асистент вчителя складає ІПР, а потім формально збирає підписи інших членів Команди супроводу та від батьків, щоб погодити ІПР. Фахівці ІРЦ також підтвердили, що стикаються на практиці з формальним підходом у складанні ІПР, яка не відповідає актуальним потребам та можливостям розвитку дитини, недотриманням термінів у розробленні ІПР. До них звертаються із питаннями про визначення та формулювання цілей роботи з дитиною, змісту подальшої роботи для досягнення цілей.

Варто зауважити, що деякі сім'ї, діти яких навчаються в інклюзивному класі, не знають про наявність ІПР їхньої дитини, а також, що їх мають залучати до складання ІПР. Окремі батьки не переконані у її важливості і сприймають це як формальність, що може ускладнювати процес навчання дитини. Тобто труднощі фахівців у складанні ІПР підтверджуються і тим, що вони не залучають до цього процесу батьків і не комунікують з ними щодо цього аспекту. Фактично не виконуються завдання Команди супроводу щодо розроблення індивідуального ІПР на принципах поваги до особливостей дитини з ООП, командного підходу та активної співпраці з батьками, залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР. У випадках, коли батьки

залучені до складання ІПР, спостерігається більш свідоме ставлення до цілей роботи з дитиною, у них формуються певні очікувані результати³.

Однією зі складових ІПР є система індивідуального оцінювання академічних знань дитини з ООП. Деякі батьки зазначають, що ознайомлені і погоджують систему оцінювання, інші ж – не знають про її існування та не відчують різниці із загальною системою. Оскільки ІПР є своєрідною дорожньою картою у інклюзивному навчанні дитини з ООП, її відсутність чи формальний підхід до складання та виконання зумовлює брак забезпечення індивідуальних.

Труднощі із забезпеченням індивідуального підходу виникають в процесі підготовки дитини до навчання у початковій школі. Індивідуальний підхід до викладання матеріалу, наочний матеріал – це окрема тема. Не всі підручники, за якими навчаються інші діти, доступні для дитини з ООП.

Саме спеціальний підхід до особливостей розвитку дитини, забезпечений наявністю корекційних педагогів та психологічної підтримки, є серед причин влаштування дітей у такі заклади.

Однак проблемним питанням досі залишається відсутність індивідуальних навчальних планів для дітей, які не засвоїли програмовий матеріал, а також методики викладання навчального матеріалу у формі, яка не відповідає рівню їхнього розвитку та можливостям.

В цьому контексті важливим є періодичний моніторинг та оцінювання процесу навчання та розвитку дитини з ООП, незалежно від форми навчання. Це дає змогу переглядати та коригувати ІПР/індивідуальний навчальний план дитини, обсяг підтримуючих освітніх послуг (психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять), зміст, форми та методи навчання і досягти більш сталих та якісних результатів.

Відповідно до Закону України «Про освіту», особам з ООП надається комплексна система заходів, зокрема психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Перелік послуг, необхідних для дитини з ООП, міститься у висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини і вноситься до ІПР. Дані послуги можуть надаватися педагогічними працівниками закладів освіти, ІРЦ або іншими фахівцями (психолога та логопеда).

Також для допомоги дитини з ООП у навчанні, в інклюзивних класах вводиться посада асистента вчителя. Варто підкреслити, що серед обов'язків асистента вчителя передбачено допомагати не лише дитині з ООП, а і усім іншим учням класу, брати участь у розвитку

³ Інвалідність і здоров'я: як покращити послуги для жінок з інвалідністю в сфері охорони здоров'я: практичний посібник / за ред. О. Красюкової-Еннс. Київ, 2016. 64 с.

інклюзивного освітнього середовища та забезпечувати партнерство з вчителем.

Усі опитані батьки, діти, яких навчаються в інклюзивному класі, зазначили про необхідність асистента вчителя для їхньої дитини. Результати онлайн опитування керівників ЗЗСО з числа тих, де запроваджено інклюзивне навчання, показали, що 96,5% шкіл мають асистента вчителя (зі 117 шкіл, керівники яких взяли участь в анкетуванні). Як засвідчують результати дослідження, на якість роботи асистента вчителя великою мірою впливає рівень взаємодії з основним вчителем/вчительками, а також готовність самого асистента до роботи з дитиною з ООП з певними особливостями. Зокрема, це стосується роботи з дітьми з розладом аутичного спектру і поведінковими порушеннями. Проблемним аспектом також є неоднозначність професійних стосунків між вчителями та асистентом вчителя, зокрема, незрозуміння ролі асистента вчителя та процесу «спільного викладання» (co-teaching) на принципах партнерства та єдності вимог⁴.

Зокрема, деякі діти з ООП потребують фізичного супроводу, підтримки у вирішенні соціально-побутових питань, допомоги в одяганні/роздяганні, відвідуванні вбиральні, харчуванні тощо.

Послуга асистента учня, яка зазначена у Законі України «Про соціальні послуги», не запроваджена на практиці, що утруднює освітній процес для дитини з ООП.

Щодо корекційно-розвиткових послуг, які надаються логопедом, дефектологом, психологом чи реабілітологом, залежно від потреб дитини, то в цілому в інклюзивному середовищі батьки здебільшого задоволені їх якістю та відмічають хороший рівень співпраці з фахівцями, які їх надають.

Незважаючи на це, є ряд проблемних питань, які в Україні стоять гостро в системі інклюзії: невміння фахівців налагодити контакт з дитиною, відсутність змістовної роботи або формальний підхід до проведення занять.

Також необхідно звернути увагу на те, що існують труднощі із пошуком фахівців, які б могли проводити корекційно-розвиткові заняття за місцем проживання дитини. У деяких випадках такі ситуації вирішувалися шляхом укладання цивільно-правового договору із фахівцем із місцевого навчально-реабілітаційного центру.

У разі відсутності фахівців для надання цих послуг у ЗЗСО, діти отримують необхідні послуги підтримки в ІРЦ. Слід зазначити, що

⁴ Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. / за заг. редакцією Л. Ю. Байди, О. В. Красюкової – Еннс; кол. авторів Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова – Еннс, С. Ю. Буров, В. О. Азін, Я. В. Грибальський, Ю. М. Найда. Київ, 2012. 216 с.

в цьому випадку виникають складнощі з пересуванням до ІРЦ для отримання послуг.. Батьки дітей з ООП, незалежно від того у якому типі закладу навчається дитина, наполягають, щоб надавалися за корекційно-розвиткові послуги (логопеда, психолога, реабілітолога тощо). Відсутність такої можливості зумовлює потребу у користуванні послугами спеціалістів приватних

центрів/закладів що, відповідно, безперечно є доступним тільки для сімей із високим рівнем матеріального забезпечення.

Тому, надаючи пропозиції щодо змісту корекційно-розвивальних, занять, слід зазначити що необхідним є зробити більший наголос на соціально-побутовій орієнтації дитини. Саме ресурсна кімната мала б забезпечувати можливість проведення занять на таку тему. Щодо позашкільної діяльності дітей з ООП, яка б допомогла розвинути їхні таланти та зацікавленість то в рамках інклюзивного навчання мають бути запропоновані позашкільні гуртки. Такі заняття, відповідно до вподобань дитини, допомагають працювати з сильними сторонами і розвивати слабкі. В більшості випадків наявність та доступність позашкільних занять для дітей з ООП залежить від місця проживання дитини та її сім'ї. Родини, які мешкають у сільській місцевості або у менш розвинутих інфраструктурних містах наголошують на відсутності будь-яких можливостей для розвитку дитини, незважаючи на бажання та зацікавленість дітей. У таких ситуаціях відіграють роль тільки можливості батьків: – наявність вільного часу, коштів для організації доїзду та оплати додаткових спортивних чи розвиткових занять дитини⁵.

Проблематичним є те, що діти з ООП часто почуваються некомфортно при взаємодії з асистентом. З точки зору батьків це підкреслює їхню особливість, відрізняючи від групи однолітків. Також вони висловлюють занепокоєння щодо повного забезпечення надання послуг з підтримки дитини, зокрема проведення корекційно-розвиткових занять. Зазначене потребує окремої уваги, як у роботі з дітьми з ООП, та з їхніми однолітками.

Проблеми відсутності підтримуючих послуг через брак фахівців, послуг позашкільної освіти, «доїзду» для отримання послуг є особливо актуальними для дітей з сільської місцевості. В окремих випадках це слугує причиною переведення дитини з інклюзивного навчання до закладу спеціальної освіти⁵.

Загалом, слід зазначити, що проблема «доїзду» носить більш комплексний характер. Надаючи рекомендації щодо організації дошкільного навчання дітей з ООП, що відвідують такі освітні заклади,

⁵ Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Національна Асамблея людей з інвалідністю України. Київ, 2017. 64 с.

які використовують інклюзивну модель, слід звернути увагу на отримання дитиною послуги підвезення до закладу освіти та у зворотному напрямку.

Звертаємо увагу, що відповідно до частини 5 статті 8 Закону України «Про повну загальну середню освіту» підвезення до закладу освіти (місця навчання, роботи) та у зворотному напрямку (до місця проживання) учнів і педагогічних працівників забезпечують органи місцевого самоврядування за рахунок місцевих бюджетів шкільними автобусами, у тому числі спеціально обладнаними для перевезення осіб з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення. Підвезення іншим транспортом (у тому числі з попередньо визначеними зупинками) може здійснюватися за умови, що кількість учнів і педагогічних працівників, які потребують такого перевезення, не перевищує 8 осіб.

Останнім часом спостерігаються тенденції до збільшення кількості дітей з ООП, які відвідують інклюзивні дошкільні навчальні заклади і займаються в групах.

Для забезпечення доступу дітей з ООП до інклюзивної дошкільної освіти пріоритетного значення набуває створення такого спеціального комплексного освітнього середовища. Ключовими ознаками інклюзивного середовища є спланований і організований фізичний простір, у якому діти можуть безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять, наявність сприятливого соціального та емоційного клімату, створення умов для спільної роботи дітей, а також надання взаємної допомоги в досягненні позитивного результату.

2. Аналіз дослідження особливостей розвитку компетентності фасилітації особистісного становлення дошкільників в умовах інклюзивної освіти

В межах дослідження приділялася увага існуючим практикам створення дошкільного інклюзивного середовища. За основу для вивчення було визначено декілька складових, зокрема, створення безбар'єрного середовища та ресурсних кімнат для творчості, забезпечення командної роботи задля досягнення результатів роботи з дитиною, створенню сприятливої атмосфери в дитячому колективі.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про освіту» будівлі, споруди і приміщення закладів освіти повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами.

В Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 визначено умови, що створюються у загальноосвітніх навчальних закладах, для організації

інклюзивного навчання дітей з ООП, до яких включено забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з порушеннями зору. 1 вересня 2018 року офіційно вступили в дію оновлені Державні будівельні норми щодо проєктування шкільних навчальних закладів – ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти», які затверджені наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 25 квітня 2018 року № 10. Норми є обов'язковими та поширюються на проєктування нових і реконструкцію і снуючих будинків закладів загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої та післядипломної освіти, а також навчальних комплексів.

Однією з важливих умов впровадження інклюзивного навчання у дошкільних навчальних закладах є організація професійного співробітництва, результатом якого має стати інклюзивне середовище, максимально сприятливе для різнобічного розвитку всіх дошкільників, у тому числі й учнів з ООП. З метою забезпечення даного професійного співробітництва в дошкільних навчальних закладах, в яких діти з ООП здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання, повинні бути організовані Команди супроводу дітей з ООП.

Принципи діяльності, завдання, основні функції та питання організації роботи Команди супроводу дитини з ООП визначені у Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року.

Принципами роботи Команди супроводу є повага до індивідуальних особливостей дитини, дотримання її інтересів, недопущення дискримінації та порушення прав. В основу роботи Команди супроводу закладено активну співпрацю з батьками дитини (залучення їх до освітнього процесу та розробки ІПР). Доведено, що співпраця педагогічних працівників з батьками має переваги як для вихователів, так і для батьків дітей з ООП. До прикладу, вихователі отримують додаткову інформацію від батьків про індивідуальні особливості розвитку дитини, що сприяє ефективності досягненню освітніх цілей, а батькам надається консультативно-психологічна допомога у формуванні позитивної мотивації розвитку і навчання дитини, і вони краще розуміють освітні потреби своїх дітей, відповідно формується більш активна позиція родини у задоволенні освітніх потреб дитини. Також Примірним положенням визначено, що Команда супроводу повинна співпрацювати з ІРЦ з питань надання додаткових послуг підтримки дитини під час

інклюзивного навчання (корекційно-розвиткових послуг) та методичного забезпечення своєї діяльності.

Враховуючи, що результативність психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП залежить від скоординованості дій усіх фахівців, важливим компонентом дослідження стало вивчення діяльності Команд супроводу, яка повинна формувати та узгоджувати з батьками розклад корекційно-розвиткових занять дитини з ООП, консультувати батьків щодо особливостей розвитку, навчання та виховання їхньої дитини, проводити інформаційно-просвітницьку роботу серед батьків та дітей, щоб не допустити дискримінацію та порушення прав дітей з ООП.

Найбільш поширеною практикою є включення до Команд асистентів вчителів та психологів. Батьки дітей з ООП дуже часто входять до Команд супроводу. Хоча у Примірному положенні про Команду супроводу батьки зазначені, як постійні учасники команди. Вихователі та асистенти, часто відзначають, що до співпраці з Командою супроводу обов'язково залучають батьків дітей з ООП. Хочемо зауважити на тому, що до складання ІПР батьків не залучаються вповні або ж їх залучають формально.

Актуальною є потреба у включенні до Команди супроводу профільних фахівців, а саме: логопедів, корекційних педагогів, яких критично не вистачає на рівні територіальних громад, зокрема в сільській місцевості. Їхня відсутність також впливає на ефективність роботи Команди супроводу. Акцентуємо увагу на тому, що асистенти вихователя, порівняно з вихователями, краще володіють інформацією про склад Команди супроводу. Цю особливість можна пояснити тим, що саме асистенти вихователів є ключовими особами, які взаємодіють з усіма членами Команди супроводу, та здебільшого якраз на них покладається основна робота з розробки ІПР дитини з ООП. Важливо, щоб був хороший зв'язок з працівниками дошкільного навчального закладу, постійна комунікація, консультативна допомога та підтримка щодо навчання дитини, як в умовах групи, так і вдома.

Питання взаємодії з батьками та наявність такої взаємодії у різних її аспектах дозволяє проводити комплексну роботу з фасилітації особистісного становлення дітей з ООП. Наголошуємо, що саме керівники позитивніше оцінюють взаємодію з батьками на відміну від самих батьків, надаючи дані, які забезпечує такий контакт, при складанні ІПР, через надання консультацій та інформації батькам щодо успіхів і проблем дитини, її потенційних можливостей і перспектив у різних аспектах життя. Такі суперечливі дані щодо складання ІПР можуть свідчити про досить формальне ставлення до даного питання, зокрема, наявність підписів батьків в ІПР, які бачить керівник закладу, не свідчать про те, що вони дійсно залучаються до її розроблення.

В сучасному навчальному процесі для тісної взаємодії з родиною дитини з ООП, налагодженням комунікації, доступністю підтримки і консультацій використовують вайбер-групи, в яких досить оперативно можна отримувати відповіді на питання, що виникають в роботі з дитиною з ООП.

Основними напрямками співпраці виділено, такі як:

- допомога у розробці ІПР для дитини з ООП;
- надання послуг дітям з ООП фахівцями ІРЦ, у разі коли у дошкільному навчальному закладі відсутній потрібний дитині фахівець;
- надання консультацій, проведення навчальних заходів (тренінгів, круглих столів, вебінарів) з питань забезпечення навчальних та психологічних потреб дітей з ООП, організації роботи Команди супроводу;
- навчання щодо застосування дидактичного навчального матеріалу (кубики Зайцева, Нумікон тощо);
- надання консультацій, проведення тренінгів, семінарів батькам дітей з ООП;
- поширення методичних та навчальних матеріалів для педагогічних працівників, які працюють з дітьми з ООП, через мережу Інтернет, соціальні мережі (створені окремі сторінки у Фейсбуці, вайбер-спільноти тощо).

Безпосередня участь фахівців ІРЦ у Командах супроводу дітей з ООП в основному залежить від навантаження конкретного центру. Якщо ІРЦ обслуговує велику кількість дитячого населення, участь у команді є неможливою. В таких випадках фахівці ІРЦ надають консультативну та методичну допомогу педагогічним працівникам шляхом телефонного зв'язку, і тільки в окремих випадках виїжджають у заклад освіти.

Щодо видів допомоги, які асистенти вихователя надають батькам дітей з ООП, найчастіше зустрічались:

- консультування щодо навчання дитини вдома (виконання завдань, формування позитивної мотивації до навчання, праці на «результат», особливостей дистанційного навчання);
- надання інформації щодо організаційних питань забезпечення освітнього та виховного процесу в групі (заплановані події, свята, спортивні змагання, екскурсії тощо), – розробка та надання батькам допоміжних матеріалів для навчання дитини з ООП;
- інформування щодо поведінки дитини в групі, успіхів та труднощів у навчанні, атмосфери з однолітками;
- обмін досвідом щодо комунікації з дитиною для покращення організації її навчання тощо.

У контексті взаємодії з батьками дітей з ООП, які навчаються в інклюзивних групах, педагогічні працівники часто відзначають проблему адекватного сприйняття батьками обмежень життєдіяльності своїх дітей, надмірну тривогу щодо адаптації дитини в дошкільному середовищі, надмірне опікування станом здоров'я дитини.

Як правило, подібні труднощі спостерігаються, більшою мірою, коли дитина з ООП тільки входить у освітній процес і потрібна адаптація усіх учасників освітнього процесу – як самої дитини, її батьків, інших дітей в групі, так і вихователів. У цьому контексті, важливо звернути увагу, що певна частка батьків, дізнаються про ООП дитини тільки на етапі початку дошкільної підготовки, що спричиняє потребу їхньої психологічної підтримки та допомоги у прийнятті цього факту, що може розцінюватися як травмуюча подія. Це ще раз підтверджує потребу у посаді психолога, відповідального за підтримку батьків при ІРЦ.

При вивченні питання щодо наявності труднощів у педагогічних працівників під час взаємодії з батьками інших дітей, які перебувають в одній групі з особливою дитиною, було з'ясовано, що практично усі вихователі не мають труднощів у взаємодії з батьками, лише на початку, коли діти починають навчання у групі, бувають деякі моменти, пов'язані з адаптацією та звиканням дітей та їх батьків до дитини, яка має ООП, але, як правило це було у тих випадках, коли дитина з ООП має поведінкові порушення.

Створення комфортної атмосфери, яка сприяє розвитку всіх учасників навчального процесу, ефективне залучення та включення до освітнього, творчого процесу всіх вихованців є засадничими принципами інклюзивної освіти та індикаторами рівня інклюзивності середовища, в якому перебуває дитина з ООП. На важливості та пріоритетності створення сприятливої атмосфери у колективі, де навчається дитина з ООП, наголошують представники недержавних організацій, які працюють із дітьми з ООП чи їхніми сім'ями. Для керівників дошкільних закладів, в яких ще не створені інклюзивні групи, дане питання викликає застереження, і це відповідно, є перешкодою для розвитку інклюзивної дошкільної освіти. Водночас на такі застереження важливо зважати, і планувати адекватну інформаційно-просвітницьку роботу, тим більше, що дані застереження підкріплювалися відповідями батьків. До цього слід додати, що хвилювання батьків щодо адаптації дитини з ООП в колективі, можуть стати фактором вибору спеціальної форми навчання⁶.

⁶ Безлюдний Р. О. Виховні технології розвитку життєвої компетентності підлітків з особливими потребами в США : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2012. 175 с.

Водночас, можна зробити висновок, що в інклюзивних групах складаються хороші, доброзичливі між дітьми. Успішна адаптація дитини з ООП у інклюзивному класі є набагато легшою, коли вона відвідує заклад дошкільної освіти.

Тим не менше, існують випадки несприйняття дитини з ООП, глузування над нею, що провокує виникнення дезадаптації дитини в інклюзивному середовищі, а це може призвести до потреби зміни навчального закладу і можливо до форми навчання дитини з ООП. У деяких випадках такі ситуації зумовлені саме поведінкою батьків інших дітей, які не мають ООП.

Слід відзначити, що фактори, які впливають на цей процес є як комплексність порушень дитини, так і соціальне становище сім'ї дитини з ООП. Так, наприклад, діти з ООП, що походять з сімей зі складною життєвою ситуацією, де участь батьків у вихованні дитини є низькою, мають більше ризику бути несприйнятими колективом. Втім, факти переходу з інклюзивної на спеціальну форму навчання через неуспішний досвід першої є радше винятком і трапляються менше ніж у 1% випадків всіх дітей з ООП, які починають навчання в інклюзивному середовищі.

Основними методами, якими користуються вихователі/асистенти для адаптації дитини з ООП у колективі, є групові та індивідуальні бесіди із іншими дітьми групи дитини з ООП, демонстрація прикладу спілкування з особою з ООП, перегляд фільмів про дітей з інвалідністю тощо. Ще одним методом забезпечення адаптації дитини з ООП є спільне святкування днів народжень чи інших неформальних подій. Даний метод є загальним, оскільки сприяє інтеграції всіх дітей. Окрім педагогічного впливу на дітей інклюзивної групи, вихователі спілкуються з батьками всіх дітей групи про суть інклюзії та особливості поведінки дитини з ООП, яка відвідує групу.

В деяких ситуаціях індивідуальні особливості дитини з ООП впливають на її поведінку під час заходів, як от, наприклад, труднощі у сприйнятті голосної музики чи великої кількості людей. Та все ж можливість рівної участі у певній події та підготовці до неї є надзвичайно важливим аспектом як для дитини з ООП, так і для її батьків, а також є індикатором інтеграції у колектив. Окрім успішної адаптації дитини з ООП у інклюзивній групі та забезпечення позитивної атмосфери під час освітнього процесу, важливими індикаторами інклюзивності середовища є сприйняття дитини з ООП всіма дітьми, а також однолітками поза колективом.

Представники недержавних організацій, підкреслюючи першочергову роль Команди супроводу у процесі адаптації дитини з ООП, в рамках своєї діяльності пропонують різноманітні формальні та

неформальні заходи на цю тему. Прикладом таких заходів є навчальний курс для вчителів «Мистецтво адаптації дитини з ООП у інклюзивне середовище», який одна з організацій розробила для курсів підвищення кваліфікації педагогів. Інша організація пропонує навчальним закладам зустрічі та тренінги як для батьків, так і для педагогічних колективів на тему інклюзії, толерантності та різноманітності. Окрім зазначених ініціатив, представники недержавних організацій підкреслюють потребу у розробленій методиці, яка допомогла б забезпечити процес адаптації дитини з ООП професійно та усвідомлено у будь-якому навчальному закладі, незалежно від того, чи має заклад підтримку з боку недержавних організацій. Дана методика, окрім порядку дій для забезпечення адаптації дитини з ООП, мала б також містити індикатори для того, щоб розпізнати сигнали про дезадаптацію дитини у колективі та вчасно забезпечити втручання.

Адаптація дитини з ООП в колективі є одним із викликів на даному етапі впровадження інклюзивної освіти і тому необхідними є цілеспрямовані заходи для забезпечення цього процесу⁷.

Основною перевагою інклюзії для батьків дітей з ООП є рівні можливості для їхньої дитини у доступі до інклюзивного дошкільного навчального закладу за місцем проживання в громаді. Батьками також підкреслюється важливість соціалізації дитини, що зменшує рівень стигматизації як самої дитини, так і сім'ї. Перевагою інклюзивної освіти є перебування, навчання та спілкування дитини з ООП зі своїми однолітками та за місцем проживання, а також можливість соціалізації, розвитку, дитини з ООП. Важливим також є рівень усвідомлення батьками переваг інклюзії в контексті поступової інтеграції та включеності дитини у суспільне життя. Зазначене сприяє готовності до більшої автономності та інтеграції у шкільному та дорослому віці.

До переваг батьки також відносять прогрес у розвитку їхніх дітей, який вони пов'язують із досвідом навчання в колективі інших дітей, що стимулює розвиток їхніх знань та навичок. В контексті даного дослідження доцільно підкреслити, що саме інклюзивне навчання змалку дозволяє побачити прогрес як у розвитку дитини, так у формуванні навичок соціалізації. Безумовно, позитивні приклади потребують більшого поширення для популяризації інклюзії та створення умов для виховання дитини в сім'ї.

Результати дослідження показали, що попри те, що потреба включеності батьків у навчальний процес дитини під час інклюзивного навчання є суттєво більшою в порівнянні із навчанням дитини у закладі спеціальної освіти на цілодобовій формі перебування. Навіть батьки,

⁷ Колупаєва, А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ, 2009. 272 с.

які не працюють, підкреслюють важливість того, що можуть вирішити побутові проблеми чи особисті справи, доки дитина перебуває у закладі дошкільної освіти, бо це для них також є перевагою інклюзії. З одного боку дитина перебуває в сім'ї, і вони можуть бути разом, з іншого – під час навчання батьки мають можливість працювати, вирішувати побутові та інші питання.

Успіхи дітей з ООП, які перебувають в інклюзивних групах, для батьків досить тісно перетинаються з перевагами інклюзії, тому, що батьки, спостерігаючи успіхи своїх дітей, визначають переваги інклюзивної освіти в цілому. Зокрема, до успіхів варто віднести такі:

- академічні успіхи (дитина засвоює матеріал відповідно до рівня своїх можливостей, здобуває нові вміння та знання);
- соціальна адаптація дитини у колективі (дитина почуває себе комфортно у групі, має друзів та хоче ходити до колективу);
- загальний прогрес у розвитку і самопочутті дитини (помітні успіхи дитини у різних сферах життєдіяльності, покращується самопочуття та здоров'я дитини, загальний настрій)⁸.

Можна виокремити тенденції до визначення успіхів дитини, виходячи із її освітніх труднощів та обмежень життєдіяльності, що зумовили ООП. Зокрема, якщо говорити про дітей з інтелектуальними порушеннями, найбільшим успіхом інклюзії є соціалізація дитини, адаптація у колективі та здобуття соціальних навичок.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, вадами зору чи слуху більшого значення набувають успіхи в опануванні необхідного для вступу у школу масиву знань і навичок, рівність вимог та належне оцінювання можливостей дитини.

Управлінці та методисти, які працюють у сфері інклюзивної освіти, підтверджують існування умовної диференціації ООП дітей – відповідно до рівня розвитку інтелекту, відносно якої здійснюється і моніторинг якості, і оцінювання досягнень інклюзивної освіти. Діти з ООП, які навчаються в інклюзивних закладах освіти, здобули соціальні навички («почуваються більш впевнено у спілкуванні з однолітками»), а також зростає розуміння індивідуальних особливостей дитини з боку вихователів та розвиток нових умінь, навичок та здібностей в контексті підтримки потенціалу.

Про успіхи дітей з ООП під час навчання в інклюзивних класах також зазначають фахівці ІРЦ. У цьому контексті варто нагадати, що відповідно до Положення про ІРЦ, одним із завдань діяльності ІРЦ є моніторинг динаміки розвитку дітей з ООП шляхом взаємодії з їх батьками (законними представниками) та закладами освіти, в яких вони

⁸ Колупасва, А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ, 2009. 272 с.

навчаються. Зазвичай фахівці ІРЦ, не використовують спеціальних методик чи форм для відстеження динаміки розвитку дитини з ООП, але спостерігають під час корекційно-розвиткових занять, роблять висновки щодо динаміки під час наступної запланованої комплексної оцінки розвитку дитини⁹.

Через інклюзивне навчання виховується толерантність, гуманність, співчуття в інших дітей групи. Вихованці інклюзивної групи емпатійніше сприймають дитину з ООП та частіше готові відгукнутися на її потреби чи допомогти їй в порівнянні із дітьми інших (не інклюзивних) груп. Крім того, досвід присутності та участі у звичному житті осіб з ООП є фактором, що може допомогти сприйняти обмеження життєдіяльності, які можуть трапитися у житті будь-якої людини.

Задоволеність батьків дітей з ООП досвідом навчання у інклюзивних дошкільних закладах освіти зумовлена наявністю корекційних педагогів, готових до роботи із дітьми ООП конкретних нозологій, відсутністю упередженого ставлення працівників та інших учнів закладу до дитини, відповідність умов навчання потребам та можливостям дитини (наприклад, малі групи), наявність харчування, усталеного розкладу і проведення часу під наглядом спеціалістів.

Вибір батьками між інклюзивною та спеціальною формою навчання, а також задоволеність цим вибором пов'язані із можливістю комплексного забезпечення потреб дитини з ООП, а також готовністю батьків бути активно присутніми у житті дитини. Фахівці, які працюють у сфері інклюзивної та спеціальної освіти, як із числа спеціалістів-практиків, так і з числа недержавних організацій, підкреслюють, що вибір має бути зроблений відповідно до індивідуальних особливостей розвитку та найкращих інтересів дитини.

Як засвідчує практика, потреби та пріоритетні інтереси дитини в більшості випадків визначають самі батьки, без професійного рекомендативного супроводу, оскільки дитина може бути влаштована до закладу за їхньою заявою. Практика реалізації Порядку зарахування дітей на цілодобове перебування до закладів незалежно від типу, форми власності та підпорядкування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 586, на засадах оцінки потреб дитини та міждисциплінарного підходу до прийняття такого рішення спільно з батьками, не набула якісного застосування. Серед причин цього також був і супротив батьків дітей з ООП, які

⁹ Колупасва, А. А. Спеціальна освіта у країнах пострадянського простору: порівняльно-аналітичний огляд. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. пр. Київ, 2007. № 4(6). С. 68–74. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Actualni_problemi/Act%20problemi_Zbirnik%20statey_No46_2007.pdf (дата звернення: 28.05.2024).

не готові розглядати різні можливості для навчання їхньої дитини, тому не вбачають потреби у такому Порядку і сприймають передбачений ним алгоритм, як додаткову перешкоду. При цьому слід зазначити, що у Керівних принципах щодо альтернативного догляду за дітьми, схвалених Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 64/142 передбачено, що обрана форма альтернативного догляду повинна переглядатися регулярно, базуючись на потребах дитини для розвитку, що дало змогу забезпечити шляхом оцінки потреб дитини та її сім'ї¹⁰.

Узагальнюючи стан забезпечення потреб дітей з ООП через послуги підтримки під час інклюзивного навчання, варто зауважити, що в інклюзивних дошкільних навчальних закладах такі діти назагал забезпечені додатковими підтримуючими послугами (психолого-педагогічними, корекційно-розвитковими заняттями), базовими допоміжними засобами для перебування, навчання, харчування. Оцінюючи наявні послуги у розрізі їхньої відповідності до індивідуальних потреб дітей з ООП та ефективності задля оптимального розвитку дитини, варто зауважити, що не у всіх випадках вони є відповідними до рекомендацій наданих ІРЦ у висновку про комплексну оцінку розвитку дитини. Найбільшою мірою це пов'язане із невідповідною фаховою підготовкою педагогічних працівників, що входять до Команди супроводу дитини з ООП, їхньою неготовністю до роботи із конкретними індивідуальними особливостями дитини. Також на стан забезпечення послугами впливає рівень відповідальності фахівців, їх емпатійність, готовність навчатися¹¹.

Що стосується соціальних послуг для дітей з ООП та їхніх сімей, то тут потреби часто не забезпечені. Найбільш загальнодоступною послугою є супровід сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, але й вона не у всіх випадках надається згідно стандарту (часто її надання забезпечується бесідами, консультаціями батьків).

Незадоволеною також є потреба у послугах денного догляду для дітей з інвалідністю, тимчасового відпочинку для батьків або осіб, які їх замінюють. Послуги консультації батьків з питань виховання та догляду за дітьми з ООП/інвалідністю, психологічна підтримка батьків, які виховують дітей з ООП надаються, в основному, недержавними організаціями.

Принцип міжвідомчої взаємодії у контексті задоволення потреб дітей з ООП закріплений у Положенні про ІРЦ. Зокрема, зазначено, що з метою надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових

¹⁰ Поліщук, О. Адаптація дітей з особливими потребами. *Відкритий урок*. 2014. № 9. С. 42–48.

¹¹ Литовченко С. В. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід. Київ, 2020. 276 с.

послуг дітям з ООП, починаючи з раннього віку, фахівці ІРЦ повинні взаємодіяти з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, закладами освіти, закладами охорони здоров'я, закладами (установами) соціального захисту населення, службами у справах дітей, громадськими організаціями.

Більшість звернень в ІРЦ для проведення оцінки розвитку дитини стосується саме періоду підготовки дитини до школи (перед початком навчання) – дошкільного. Після визначення наявності ООП у дитини у висновку про її комплексний розвиток, ІРЦ надає рекомендації ЗЗСО для забезпечення індивідуальних потреб дитини під час освітнього процесу. Аналізуючи співпрацю із ЗЗСО та фахівцями ІРЦ, варто відзначити, що ця співпраця є активною та полягає у наданні закладам освіти консультативної та методичної допомоги щодо різних питань організації інклюзивного навчання – індивідуальних особливостей навчання конкретної дитини, складання ІПР, обладнання ресурсної кімнати, рекомендації ЗЗСО стосовно організації роботи для формування позитивного ставлення колективу до дітей з ООП тощо. Переважно співпраця з ІРЦ ініціюється самими закладами освіти. В більшості випадків ця співпраця є позитивною. Тим не менше існують випадки, коли комунікація та співпраця між ІРЦ та закладами освіти потребує вдосконалення. Зокрема, йдеться про узгодження підходів та методів у роботі з конкретними дітьми з ООП. Нерозуміння та несприйняття методик, запропонованих фахівцями ІРЦ, з боку Команди супроводу, у більшості спричинено відсутністю знань та навичок у роботі із дітьми з ООП з різними освітніми труднощами.

Ще одним напрямком міжвідомчої взаємодії в рамках підтримки дитини під час інклюзивного навчання є адаптація дитини у колективі. Тут суб'єктами, що залучаються до взаємодії окрім ЗЗСО та ІРЦ, є центри соціальних служб/центри надання соціальних послуг, служба у справах дітей, районний відділ освіти.

Слід зазначити, що залучення представників центру надання соціальних послуг/центру соціальних служб з метою полегшення адаптації дитини могло б відбуватися в рамках надання послуги соціальної адаптації для дітей з інвалідністю, в тому числі з психічними та поведінковими порушеннями, моторними та комплексними порушеннями; а також для дітей, які перебувають/перебували в спеціальних закладах освіти, зокрема, коли дитина перейшла в інклюзивну групу.

Практика свідчить про високий ризик дезадаптації дитини з ООП, якщо вона проживає в сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах. Попри недостатній рівень міжвідомчої взаємодії, існують успішні практики щодо виявлення та комплексної підтримки дітей в складних життєвих обставинах та їх сімей. Налагоджена співпраця

між різними суб'єктами взаємодії навколо інтересів та потреб дитини та її сім'ї є результатом спільної діяльності різних суб'єктів в рамках певних ініціатив та проєктів¹².

Слід зазначити, що практика показує важливість міжвідомчої взаємодії і у випадках кризових ситуацій у житті дитини з ООП.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи стан міжвідомчої взаємодії у забезпеченні потреб дитини з ООП та її сім'ї, зазначимо, що попри доволі високу свідомість фахівців про потребу такої взаємодії, всі етапи міжвідомчої взаємодії, починаючи із виявлення ООП дитини, потребують вдосконалення.

Окремо слід наголосити на важливості взаємодії між ІРЦ та органами місцевого самоврядування, закладами освіти, охорони здоров'я, надавачами соціальних послуг, службами у справах дітей, недержавними організаціями з метою організації послуг для дітей з ООП задля комплексного забезпечення фасилітації особистісного становлення й забезпечення потреб дитини та її сім'ї.

При цьому, потрібно враховувати, що недостатня кількість послуг або їхня відсутність є перешкодою у задоволенні потреб дитини та її сім'ї і впливає на ефективність дошкільної інклюзивної освіти.

АНОТАЦІЯ

Виходячи з оцінки досвіду інклюзивного навчання в Україні та міжнародної практики в даній царині, розглянемо, наскільки комплексно відбувається забезпечення індивідуальних потреб дитини з ООП під час інклюзивного навчання, враховуючи застосування механізму міжвідомчої взаємодії задля задоволення потреб дитини, надання необхідної підтримки її сім'ї. Крім того, представимо основні перешкоди у доступі дітей з ООП до інклюзивної освіти та у досягнення ними оптимального розвитку через інклюзивне навчання. Дані перешкоди є також стримуючими факторами/викликами у розвитку інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безлюдний Р. О. Виховні технології розвитку життєвої компетентності підлітків з особливими потребами в США : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2012. 175 с.

¹² Колупасва, А. А. Спеціальна освіта у країнах пострадянського простору: порівняльно-аналітичний огляд. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. пр. Київ, 2007. № 4(6). С. 68–74. URL: https://uu.edu.ua/upload/Наука/Electronni_naukovi_vidannya/Actualni_problemi/Act%20problemi_Zbirnik%20statey_No46_2007.pdf (дата звернення: 28.05.2024).

2. Бондар Т., Варава О. Інклюзивна освіта у США: філософське підґрунтя. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31, т. 3. С. 54–72. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214081>

3. Інвалідність і здоров'я: як покращити послуги для жінок з інвалідністю в сфері охорони здоров'я: практичний посібник / за ред. О. Красюкової-Еннс. Київ, 2016. 64 с.

4. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. / за заг. редакцією Л. Ю. Байди, О. В. Красюкової – Еннс; кол. авторів Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова – Еннс, С. Ю. Буров, В. О. Азін, Я. В. Грибальський, Ю. М. Найда. Київ, 2012. 216 с.

5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ, 2009. 272 с.

6. Колупаєва А. А. Спеціальна освіта у країнах пострадянського простору: порівняльно-аналітичний огляд. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: зб. наук. пр. Київ, 2007. № 4(6). С. 68–74. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Actualni_problemi/Act%20problemi_Zbirk%20statey_No46_2007.pdf (дата звернення: 28.05.2024).

7. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Національна Асамблея людей з інвалідністю України. Київ, 2017. 64 с.

8. Литовченко С. В. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід. Київ, 2020. 276 с.

9. Луценко І., Крижанівський В., Добин Е. Відстоювання інтересів дітей з особливими потребами, дітей з інвалідністю на інклюзивну освіту: тренінговий модуль / за заг. ред. О. Красюкової, О. Софій, М. Сварника. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Київ, 2010. 46 с.

10. Поліщук О. Адаптація дітей з особливими потребами. *Відкритий урок*. 2014. № 9. С. 42–48.

Information about the authors:

Kovtun Alla Yuriivna,

Associate Professor, Candidate of Psychological Sciences,
Mykola Gogol Nizhyn State University
2, Grafaska St, 16600, Ukraine

Hetman Tetyana Oleksandrivna,

Associate Professor, Candidate of Psychological Sciences,
Mykola Gogol Nizhyn State University
2, Grafaska St, 16600, Ukraine